

"Fennin himmetiyle, zaman-ı halde filcümle, inşaallah istikbalde bitamamihî hükümfermâ, kuvvete bedel hak ve safsataya bedel burhan..." Teknik anlamda aklın hakimiyeti görünüyor da diğerlerinden eser yok gibi, izah eder misiniz?

"Kezalik görüyoruz ki: Fennin himmetiyle, zaman-ı halde filcümle, inşaallah istikbalde bitamamihî hükümfermâ, kuvvete bedel hak ve safsataya bedel burhan ve tab'a bedel akıl ve hevâya bedel hüdâ ve taassuba bedel metanet ve garaza bedel hamiyet ve müyûlât-ı nefsaniyeye bedel temayülât-ı ukul ve hissiyata bedel efkâr olacaktırlar -karn-ı evvel ve sanî ve salisteki gibi ve beşinci karna kadar- filcümle olduğu gibi. Beşinci asırdan şimdiye kadar kuvvet hakkı mağlup eylemişti."(1)

İnsanlığın ortak aklını ve emeğini temsil eden fen ilimlerinin ilerlemesi ile bu zamanda kuvvet yerine hak hakim olacak, yani hukukun üstünlüğü ilkesi geçerli olacak demektir. Hukuk önünde kuvvetli ile zayıf eşit olacak, kuvvetli olan haklı değil haklı olan kuvvetli olacak.

Yine bu zamanda akıl ve mantık dışı hikayeler, hurafeler, demagoji ve safsatalar değil onun yerine delil, ispat ve mantık gibi değerler hükmedecek. Yani insanların tabiat ve huyu yerine akli konuşacak.

Yine bu zamanda hevaya yani keyfi ve mesnetsiz boş iddialar yerine **hüda** (doğruluk), yani hak ve hakikat ölçü alınacak.

Yine bu zamanda taassup, yani körü körüne taklit yerine **metanet** (kararlılık ve sebat) yani delil ve ispatla bir şeye bağlanmak esas olacak. Kimse delil ve ispat olmadan bir şeye ya da birine körü körüne bağlanmayacak.

Yine bu zamanda **garaza** yani kişisel art niyetler ve çıkarlar yerine **hamiyeti** yani vatan, millet, din gibi değerleri yükseltmek için çaba ve gayret sarf edecek.

Yine bu zamanda insanlar nefsin eğilimleri ile değil aklın ölçüleri ile hareket etmeyi esas alacak.

Yine bu zamanda duygusallık ve vahşi hisler yerine fikir ve akıl ağır basacak.

Bu zaman denilince bir sürece bir gelişime uzun bir döneme işaret ediliyor, yani insanlığın seyri bu merkezde ilerliyor demektir. Yoksa sayılan güzel sıfatlar hem şimdi hükümfermadır denilmiyor.

Örneğin bundan iki yüz yıl öncesine kadar demokrasi değil istibdadın türevleri olan saltanat ve krallıklar hükmediyordu, hukuk güçlülerden yana idi, şimdi ise ideal seviyede olmasa da durum aksine ilerlemektedir.

(1) bk. [Muhakemat, Birinci Makale \(Usuru'l-Hakaik\), Sekizinci Mukaddeme.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

[Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(9.Bölüm\)](#)